

KDO TO CHODÍ PO HŘBITOVĚ...?

Naše roztomilá doba zná, jak se zdá, toliko dvě druhů umění: jedno, které se rentuje, druhé, které se nerentuje. To, které se rentuje, má čestnou úlohu v podnikání obchodním a průmyslovém, okrašluje oltáře zlatého telete, pán Bařtipán má pro ně místo v režijní položce. To, které se nerentuje, zajímá toliko blázny a bezpochyby zločince. Hledí se na ně s despektem, se soucitem, posměšně, zuřivě někde. Dobrý obchodník dá si před ním rychle na kapsu ruku, obrněnou zlatými prsteny. Malou, ale typickou ukázkou umění, které se rentuje, jsou například plakáty Luciana Bernharda. Slouží výhradně obchodnímu a průmyslovému světu a z Berlína rozletují se po celé snad zeměkouli. Jejich styl je obdivuhodně obchodní, drzý, stručný, bez příkras. Malou i velikou ještě někdy ukázkou umění, které se nerentuje, jest například kterákoliv kniha básní...

Umění básnické je na tom nejhůře. A básníci — živí i mrtví — ovšem s ním. Ale člověk by řekl, že tito nešťastní lidé jsou za svou nečasovost, za svou zbytečnost, za svůj perverzní idealism, za svou zločinnou bezohlednost k potřebám lidstva dosti potrestáni tím, že jich nikdo nechte, že jim nikdo nerozumí, že se o ně nikdo nestará. Nikdo — kromě několika starých nepolepšitelných bláznů a kromě několika bláznů mladých, kteří se bezpochyby ještě polepší, jakmile na ně dolehnou starosti o rodinný krb a o obchodní knihy. Doba však a její synové jsou ještě horší. Jejich odpor k sladkému šílenství básníků mění se v nenávist. V nenávist, která sahá až za hrob. I za hrob velmi starý. A tato nenávist má povahu hodnou publika, které čte detektivky a hrne se do kinematografů...

Jako neštěstí nechodí ani jiné trýzně samy. Jsi-li znechucen, napolo otráven, připrav se, že osud pošle někoho nebo něco, aby tě dootrávil. A tak dostalo se mi tuhle do rukou číslo jistého pražského deníku asi týden staré. Ten žurnál nepatří k těm, které béru do ruky jen s odporem.

V jeho redakci sedí básník mně milý. Ale osud je osud. V tom čísle byl fejeton Básník vyděrač. Až z Paříže přišel do Čech. Autor podepsal se písmenou, které neznám. Dávno nečetl jsem však takovou — řekněme to mírně — neho-

5 ráznost.

Oč tu běží? Byly prý objeveny jakési dopisy Heinovy a Meyerbeerovy, z nichž jde najevo, že Heinrich Heine skladatele Meyerbeera vydíral, hezky cynicky vydíral.

10 Och, té pochoutky pro literární historiky, och, toho nádherného sousta pro kinematografické publikum!

Nečetl jsem o věci nic než onen fejeton. Pravost dopisů nezdá se dle něho dosud zaručena. Jsou tedy lidé, kteří mají naspěch s popravou. Pro dnešní lačnost senzací je tak málo poprav skutečných. Rozhojňujeme si je tedy popra-

15 vami literárními.

Autor fejetonu — k jeho charakteristice budiž podotčeno, že teprve od přítele dověděl se o Nerudově pobytu u Hei-
nova hrobu — je příznačně jízlivý a plýtvá velikými slovy moralisty. Moralisty onoho druhu, který mluví o „nečistotě
20 kuběň“. Ve světle zmíněných dopisů je mu Heine „zaprodanec, který nevěří v nic, nemiluje nic a nic nenávidí, jest bez vášně, jest bez nadšení, bez odvahy, bez úzkosti —: to vše mu schází a to vše simuluje, nejinak než kuběňa.“

Tedy hotová psychologická formulka. Snadno a rychle
25 hotová, jako u všech moralistů. Víme sice, že i „kuběň“ (také podobně hnusné výrazy charakterizují jisté moralisty) skoro pravidelně milují, a často vášnivě, k smrti milují, že vedou často život víry, vášně, odvahy a úzkosti, té zejména, víme, že i v nejhorším člověku je kousek boha; život, lite-
30 ratura hemží se doklady, ale to psychologu moralistovi nevadí. Jde svou cestou.

Jakže však je možno pak, že takový prodajný člověk, taková bezcitná nestvůra, takový simulant stal se jedním z největších lyrických géníů světových? Inu „verbalismem
35 a důmyslnými fintami lže lásku a vášeň... Byl-li Heine vyděračem, bude ti každá jeho něžná strofa strofou protivně mazlivou, každá jeho břitkost buď neomaleným vtipem uličnickovým, buď nešťastně šťastným manévrem pod-

vodníka, jenž v nějakém náhlém záchvatu poctivosti chce naznačiti, „že to tak vážně nemyslí“, což se pak vykládá jako sarkasmus.“

Nežasnete? Měl by žasnouti národ, měl by žasnouti svět. A národ měl by ihned dobře si povšimnouti geniálního příslušníka svého, který snad strádá v cizině, kdyžť si musí vydělávati pouhými fejetony. Jaký psychologický bystrozrak je v citovaných slovech! Jaké geniální rozřešení těžké psychologické záhady. Jaké prudké světlo je tu vrženo na psychologii básnické tvorby! Jaký literární čin!

A jaká pitomost!

Tedy lyrické dílo, které celými generacemi bylo hltáno vášnivě, na němž řady básníků velikých i malých sály a učily se, které bylo tak milováno a bude ještě a vždy znovu, dokud svět bude světem, to že je pouhá lež, pusté žvanilství obratného verbalisty? A to jen proto, že básník byl člověk velmi křehký a dopustil se snad věci, jež mezi občany se neomlouvají? Celá desetiletí dala se tedy voditi za nos, v celých dlouhých desetiletích a mezi nesčetnými lidmi talentovanými i geniálními nenašel se člověk, který by byl nikoli odsuzoval Heineův život, to se dělo a děje, ale rozpoznal v jeho básnickém díle ten nedostatek citu, vášně, odvahy a úzkosti, které tu jsou jen simulovány!

Přesvědčte člověka, je-li to možno, který zná a miluje básnické dílo Heinovo, že Heine byl netvor a vše, co napsal, že je simulace, první slova, která zvolá, budou: Jaký to tedy byl geniální simulant! A jsme, hle, zase tam, kde jsme byli, u geniálnosti, a zase pociťujeme zázrak boží a přítomnost boha ve člověku — je-li nutno vyjadřovati se těmito starými slovy, jichž také autor fejetonu užívá.

Ale kdo zná Heinovo básnické dílo a je miluje, ten se tomu všemu usměje a bude v pokušení věriti, že autor oněch psychologických objevů zná Heina asi tak dobře jako Nerudu.

Psychologie básnické tvorby a poměru života básnického k životu všednímu je příliš složitá, ba i tajemná dosud. My, ubozí básníci, sami nevnikáme často úplně v básnické předpodstatňování, v němž zůstane vždy mnoho podvědomého,

my jen tušíme hluboký, záhadný děj, který přeměňuje člověka v nás, my jen dáváme více nebo méně svědomitý obal „božskému“ jádru, předpokládajíc ovšem, že nedáváme pouhý obal, jímž však nemožno dlouho klamati, jehož
5 neexistující jádro nemožno dlouho simulovati. Ale víme také, mnoho-li opravdovosti, vášně a úzkosti zmítá námi, když se rodí dílo požehnané. A proto nám nikdo nenamluví, že je možno tvořiti dílo takového básnického posvěcení, jako jest dílo Heinovo, bez tohoto ohnivého před-
10 podstatňování života v báseň, člověka v génia, předpodstatňování nutného a přirozeného, byť i zpola záhadného, proto neuvěříme v zázrak ledu, z něhož tryská oheň, v zázrak geniálního simulanta, v zázrak Heina bez vášně a úzkosti.

15 A pak vezmeme na poradu svou lidskou zkušenost a pochopíme bez váhání, kde máme hledati „ubohou lidskou duši“, zda v počestném měšťtěnínu, nebo v cyniku všeho schopném, zda ve lhostejné lidské duši, která nemá odvahy ani k veliké ctnosti, ani k velikému zločinu, nebo v lyrickém génii, který svou vinu zachoval pro budoucnost ve
20 vlastních dopisech. Můžeme nenáviděti jed z Judey, může nám býti protivno hysterické sociální svědomí, ozývající se nám tak často z básnictví ruského, ale tu zásluhu přiznáme těmto dvěma spolutvůrcům naší kultury, že nás
25 naučili hleděti s hlubším pochopením jak na padlé ženy, tak i na padlé muže, a že si dovedeme představití úžasně trpký osud cynika, který byl zároveň básník...

Měl bych snad ještě vyzdvihnouti několik ohavných perel mravního rozhořčení a ohromujícího psychologického bystrozraku, jež jsem našel v onom fejetonu. Nechci jich však
30 zvěčniti. Pomysleme si, že zase jedny aristokratické ruce, které tentokrát zapomněly se pochlubiti rukavičkami, nesou na odiv krvežíznivému davu hlavu literární mrtvoly, která má bohudík za sebou i před sebou požehnaný život,
35 a — půjdeme dále.

Pomysleme si také, že je to zvláště výrazný symptom doby, která nenávidí básníků. Jsou lidé, kteří nedovedou mluvit o básníku jinak než jízlivě. Jsou to lidé, kteří bývají

často žlutí závistí. A tito lidé řídí dnes svět. Svět lépe řízený byl by snad spálil takové dopisy, nebádaje vůbec o jejich pravosti. I literární historikové mívali více kázně a noblesy.

V domýšlivé naivnosti své ptá se autor fejetonu, co zbude tedy po Heinovi, a radí příteli, aby se odvrátil od něho. Tenhle druh katů je opravdu vždy nehorázně domýšlivý! Má k tomu trochu důvodů v dnešní vteřině, která ráda dává žítí vyděračům a umíratí básníkům. Ale zítra?

Pro svou osobu vím jen toto: Kdyby Heinrich Heine dnes zemřel a zemřel již se znamením vyděrače vypáleným na čele, na to čelo chtěl bych políbiti mrtvého člověka, poněvadž mnoho trpěl již tím, že byl cynik, a poněvadž trpěl dvojnásobně, že nebyl bez viny. A chtěl bych pohladiti studenou ruku básníkovu za to, že pomáhala přepodstatňovati ubohý pozemský život v nesmrtelné písni, o jejichž krásu nic na světě nemůže nás již oloupiti.

A vy, vzácní a bláhoví, kteří její hudbu nosíte dosud v duších, půjdete-li někdy tam nahoru na Montmartre, neopovažte se jíti tam bez růží, nezapomeňte na růže, na mnoho růží. Neboť po hřbitovech, na nichž spí básníci, chodí také hyena bídného věku. Snad pukne marným vztekem.